

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У НАЦІОНАЛЬНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Ганенко І. С.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-9993-1117

Анотація. У статті здійснено дослідження практичних аспектів впровадження міжнародних стандартів у національний кримінальний процес щодо захисту прав людини в умовах збройного конфлікту. Зауважено, що в умовах збройних конфліктів значно зростає рівень таких кримінальних правопорушень, як: воєнні злочини, злочини проти людяності, злочини геноциду, кримінальні правопорушення проти власності та прав цивільного населення, а механізм кримінально-правового переслідування за вчинення кримінальних правопорушень повинен включати стандарти міжнародного гуманітарного права. Підкреслено, що стандарти міжнародного кримінального права поєднують в собі норми матеріального, процесуального, організаційного, виконавчого права, процесуально-процедурні інститути, закріплюються у відповідних міжнародно-правових джерелах та впроваджуються до кримінального процесуального законодавства України шляхом ратифікації, інкорпорування, підписання, затвердження, приєднання до договору та прийняття договору. Визначено, що ратифікація відповідних міжнародних НПА передбачає включення їх до джерел кримінального процесуального законодавства (наприклад, ратифікація Римського статуту зумовила ряд необхідних змін у кримінальному процесуальному законодавстві України, зокрема щодо впровадження принципу універсальної юрисдикції, здійснення спеціального досудового розслідування, забезпечення повного обсягу співробітництва з МКС), а положення нератифікованих міжнародних нормативно-правових актів використовуються в сфері законопроектної діяльності, підвищення кваліфікації, наукових досліджень, налагодженню партнерських відносин та ін. (наприклад, Статут Європейської організації з питань юстиції визначає засади функціонування Євроюсту, в т.ч. в сфері розслідування злочинів вчинених в ході російсько-української війни). Резюмовано, що застосування міжнародних стандартів кримінального процесу в умовах збройного конфлікту сприяє: встановленню правових рамок для належного розслідування та судового переслідування за міжнародні злочини, визначенню порядку притягнення винних осіб до відповідальності на міжнародному рівні, гармонізації національного законодавства у відповідності до міжнародного права, національних гарантій справедливого правосуддя та зміцненню довіри до нього, ефективній співпраці з міжнародними інституціями та ін.

Ключові слова: збройний конфлікт, права людини, захист прав людини, міжнародні стандарти, кримінальний процес.

Hanenko I. S. PRACTICAL ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL STANDARDS IN THE NATIONAL CRIMINAL PROCESS FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE CONDITIONS OF ARMED CONFLICT

Abstract. The article examines the practical aspects of the implementation of international standards in the national criminal process regarding the protection of human rights in the context of an armed conflict. It is noted that in the conditions of armed conflicts, the level of such criminal offenses as: war crimes, crimes against humanity, crimes of genocide, criminal offenses against property and the rights of the civilian population increases significantly, and the mechanism of criminal prosecution for committing criminal offenses should include the standards of international humanitarian rights. It is emphasized that the standards of international criminal law combine the norms of substantive, procedural, organizational, executive law, procedural and procedural institutions, are established in the relevant international legal sources and are introduced into the criminal procedural legislation of Ukraine through ratification, incorporation, signing, approval, joining contract and contract acceptance. It was determined that the ratification of the relevant international NPAs involves their inclusion in the sources of criminal procedural legislation (for example, the ratification of the Rome Statute led to a number of necessary changes in the criminal procedural legislation of Ukraine, in particular regarding the implementation of the principle of universal jurisdiction, the implementation of a special pre-trial investigation, ensuring the full scope of cooperation with the ICC), and the provisions of unratified

international normative legal acts are used in the field of legislative activity, professional development, scientific research, establishment of partnership relations, etc. (for example, the Statute of the European Organization for Justice defines the principles of functioning of Eurojust, including in the field of investigation of crimes committed during the Russian-Ukrainian war). It is summarized that the application of international standards of criminal procedure in conditions of armed conflict contributes to: establishing a legal framework for proper investigation and prosecution of international crimes, determining the procedure for bringing guilty persons to justice at the international level, harmonizing national legislation in accordance with international law, national guarantees of fair justice and strengthening of trust in it, effective cooperation with international institutions, etc.

Key words: armed conflict, human rights, protection of human rights, international standards, criminal process.

Постановка проблеми. Необхідність впровадження міжнародних стандартів у національний кримінальний процес в сфері захисту прав людини в умовах збройного конфлікту обумовлено рядом чинників серед яких можна виділити, зокрема: масове порушення прав людини (в т.ч. вчинення воєнних злочинів), неможливість забезпечення належного розслідування кримінальних правопорушень в зоні бойових дій, на тимчасово окупованих територіях та прифронтових районах, розслідування резонансних справ по відношенню до високопосадців-зрадників та значної кількості справ щодо колабораційної діяльності, дезертирства, залишення місця служби, незаконного перетину державного кордону військовозобов'язаними особами, корупційної діяльності та ін. Воєнні злочини відносяться до категорії міжнародних, як такі, що «порушують фундаментальні цінності, що захищаються імперативними нормами породжують зобов'язання для всіх держав по їх переслідуванню, загрожують миру, безпеці та добробуту всього людства, заборонені загальним (звичайним) міжнародним правом, повинні переслідуватися на національному рівні» [1], а тому повинні переслідуватися в т.ч. із застосуванням відповідних міжнародних норм.

Аналіз останніх досліджень. Окремі питання дослідження практичних аспектів впровадження міжнародних стандартів у національний кримінальний процес щодо захисту прав людини в умовах збройного конфлікту у своїх працях розглядали такі науковці, як: І.В. Гловюк (розвиток політики МКС стосовно ордерів по ситуації в Україні) [2], Ю.В. Орлов (злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри) [3], В.В. Попок (постановка питання щодо міжнародного кримінально-процесуального права) [4], Н. Стефанів (воєнні зло-

чини: особливості кваліфікації за міжнародним та національним законодавством) [1], Ю.В. Шендрик (дотримання прав людини у кримінальному провадженні під час воєнного стану) [5] та ін.

Мета статті полягає у дослідженні практичних аспектів впровадження міжнародних стандартів у національний кримінальний процес щодо захисту прав людини в умовах збройного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Послугуючись нормами міжнародного права (зокрема, III Гаазької конвенції про початок військових дій 1907 р. В якій визначено, що «початок військових дій між державами не повинен починатися без попереднього і недвозначного попередження у вигляді мотивованого оголошення війни або у формі ультиматуму з умовним оголошенням війни» [6]) зауважимо, що оголошення стану війни є задокументованим актом підтвердження факту війни, проте, військовий конфлікт може визнаватися війною де-факто. Оскільки, ні після тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та окремих районів Донецької і Луганської обл. у 2014 році, ні після повномасштабного вторгнення РФ на територію України у 2022 р. українським урядом не було оголошено «стан війни» фактично з точки зору права російсько-українська війна розглядається як збройний конфлікт. П. 7. с. 1 Закону України «Про національну безпеку України» закріплює наступне поняття збройного конфлікту «збройний конфлікт – це збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт)» [7].

Особливий вплив на обсяг реалізації прав людини під час збройного конфлікту є право-

мірне їх обмеження, в т.ч. шляхом введення воєнного стану. Зокрема, за висновками правозахисних груп наразі «введення на території України правового режиму воєнного стану є правомірним з огляду на вітчизняне законодавство та міжнародне право і відповідає стану самозахисту, в якому перебуває Україна» [8].

Правовий режим воєнного стану визначається Конституцією України (ст. 106 [9]), Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [10], Законом України «Про оборону України» [11] та ін. Так, відповідно до положень ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [10]. Слід зауважити, що в Україні за часів незалежності воєнний стан було введено двічі: 1) у 2018 р. Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 листопада 2018 року «Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в Україні», підстава – агресія прикордонних кораблів РФ проти кораблів ВМС України у Керченській протоці, період – з 26.11.2018 р. по 26.12.2018 р.; 2) у 2022 р. Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» введено воєнний стан з 24.02.2022 р., підстава – повномасштабне вторгнення РФ на територію України, період – 24.02.22 р. по теперішній час. Правовий режим воєнного стану обмежує ряд конституційних прав та свобод людини, які «перед-

бачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану» [8].

Стандарти міжнародного кримінального права, які поєднують в собі норми матеріального, процесуального, організаційного, виконавчого права та процесуально-процедурні інститути, закріплено у відповідних міжнародно-правових джерелах, які в т.ч. «формуються інститути розслідування і кримінального переслідування, судової допомоги у справах про міжнародні злочини» [4, с. 144]. На думку О.І. Коровайко «міжнародно-правові акти, які містять норми стосовно кримінального судочинства або щодо прав та свобод особи у цій юрисдикції, а також закріплюють правові механізми регулювання кримінальних процесуальних відносин, відповідають загальним ознакам джерела права» [13, с. 122].

Впровадження міжнародних стандартів у національний кримінальний процес в Україні можливо шляхом ратифікація, інкорпорування, підписання, затвердження, приєднання до договору та прийняття договору. Так, ратифіковані міжнародно-правові договори є джерелами українського кримінального процесуального законодавства (у відповідності до п. 2 ст. 1 Кримінального процесуального кодексу України «Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України» [14]).

До таких джерел відносяться:

- Загальна декларація прав людини (1948 р.);
- Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.);
- Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою (1985 р.);
- Основні принципи незалежності судових органів (1985 р.);
- Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (2005 р.);

– Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.);

– Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи (2003 р.);

– Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948 р.) та ін.

Нератифіковані Україною міжнародно-правові акти носять рекомендаційний характер, їх положення можуть використовуватися в сфері законопроектної діяльності, підвищення кваліфікації слідчих, прокурорів, суддів, наукових досліджень, налагодженню партнерських відносин щодо карного переслідування та ін. Наприклад, статут Європейської організації з питань юстиції (European Union Agency for Criminal Justice Cooperation) є ключовим документом, що визначає повноваження, структуру та функції Євроюсту, який було створено для посилення співпраці між органами правопорядку країн-членів ЄС у боротьбі з серйозними формами злочинності. В ході російсько-української війни Євроюст у березні 2022 р. підтримав створення групи JIT (за участі Литви, Латвії, Естонії, Польщі, Румунії, України, США та МКС), [21, с. 112]. Основної міжнародної бази даних доказів злочинів (CICED – унікальна спеціальна судова база даних, створена Євроюстом для збереження, зберігання та аналізу доказів основних міжнародних злочинів), а в липні 2023 р. в рамках діяльності Євроюста почав функціонувати Міжнародний центр з переслідування злочину агресії проти України (ICRA), метою якого є розслідування воєнних злочинів під час збройного конфлікту, збір доказової інформації та підготовка справ до майбутніх судових розглядів [18].

На прикладі, Римського статуту Міжнародного кримінального суду розглянемо практичні аспекти впровадження міжнародних стандартів у національний кримінальний процес щодо захисту прав людини в умовах збройного конфлікту [19, с. 135].

Римський статут Міжнародного кримінального суду, 1998 р. (далі – Римський статут) – це міжнародно-правовий акт, який

визначає порядок створення, організаційно-структурні аспекти, повноваження, окремі етапи процесуальної діяльності першого постійнодіючого судового органу (Міжнародного кримінального суду) до юрисдикції якого відноситься розгляд міжнародних злочинів (злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, злочинів агресії). Зокрема, Статут визначає порядок розслідування та кримінального переслідування, судового розгляду, оскарження та перегляду справ, а ст. 55 «Права осіб у ході розслідування» Римського статуту безпосередньо закріплює права людини в контексті діяльності Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) [24, с. 188]. – «Стосовно розслідування, яке проводиться відповідно до цього Статуту, особа: а) не може бути примушена свідчити проти самої себе або визнавати свою вину; б) не може бути піддана примусу, тиску або погрозам у будь-якій формі, катуванню чи іншим жорстоким, нелюдським чи таким, що принижують гідність, видам поведінки або покарання; с) якщо допит проводиться мовою, яку ця особа не розуміє повною мірою і якою вона не розмовляє, безоплатно користується допомогою кваліфікованого перекладача й такими перекладами, які є необхідними для дотримання вимог справедливості; і d) не може бути піддана свавільному арешту або затриманню, а також не може бути позбавлена волі, крім як на таких підставах і відповідно до таких процедур, які встановлені у Статуті» [15].

Слід зауважити, що Україна пройшла тривалий шлях від підписання Римського статуту у 2000 р. до його ратифікації у 2024 р., оскільки з політичних мотивів за поданням Л.Кучми (Президента України 1994-2005 рр.) Конституційний суд України постановив «визнати Римський Статут Міжнародного кримінального суду, підписаний від імені України 20 січня 2000 р., який вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість, таким, що не відповідає Конституції України, в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та статті 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд ... доповнює національні органи кримінальної юстиції»» [16].

Ратифікація Римського статуту зумовила внесення ряду змін, в т.ч. і до Кримінального процесуального кодексу України, щодо застосування у кримінальному провадженні за принципом універсальної юрисдикції, який дозволяє національним судам здійснювати кримінальне переслідування осіб за певні міжнародні злочини, незалежно від місця вчинення злочину, громадянства та місця постійного проживання обвинуваченого і потерпілого, шкоди національним інтересам держави. [20, с. 236]. Також ратифікація Римського статуту надає можливість доступу постраждалим від воєнних злочинів в ході російсько-української війни до цільового фонду МКС, що суттєво підвищує вірогідність отримання відповідної компенсації. Наприклад, такі зміни запропоновано у Проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» О.С.Бакумова (посв. № 374) та ін. [17] та Проекті Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього 11484 від 15.08.2024 р. Дані проекти передбачають зміни у Кримінальному процесуальному кодексі України, які стосуються здійснення спеціального досудового розслідування щодо кримінальних правопорушень передбачених новою статтею КК України 442-1 «Злочини проти людяності» та забезпечення повного обсягу співробітництва з МКС [22, с. 108].

Застосування міжнародних стандартів кримінального процесу в умовах збройного конфлікту ґрунтується на практиці регулювання кримінально-процесуальних відносин, співвідношенні міжнародного і національного права та дозволяє:

- встановити правові рамки для належного розслідування та судового переслідування злочинів агресії, геноциду, воєнних злочинів, злочинів проти людяності та інших кримінальних правопорушень, забезпечити їх належну правову кваліфікацію;
- визначити порядок притягнення винних осіб до відповідальності на міжнародному рівні;

– гармонізувати національне законодавство у відповідності до міжнародного, що дозволяє державі діяти в правовому полі та зумовлюють виконання державами-учасниками міжнародних договорів і конвенцій щодо впровадження норм міжнародного права у національне законодавство;

– зобов'язують держави гарантувати справедливе, незалежне, прозоре та безстороннє судочинство навіть у часи конфлікту, включаючи право на захист, презумпцію невинуватості, незалежність суду та право на справедливий і публічний розгляд справи;

– зміцнюють довіру до національної системи правосуддя як серед населення, так і на міжнародному рівні, що особливо важливо в умовах постконфліктного відновлення;

– допомагає уникнути незаконних дій з боку державних інституцій, таких як свавільні арешти, затримання без суду або інші порушення прав і свобод громадян;

– дозволяє національним органам правопорядку ефективніше співпрацювати з міжнародними інституціями (наприклад, Міжнародним кримінальним судом) у розслідуванні та переслідуванні осіб, відповідальних за міжнародні злочини та ін. [23, с. 18].

Висновки. В умовах збройних конфліктів значно зростає рівень таких кримінальних правопорушень, як: воєнні злочини, злочини проти людяності, злочини геноциду, кримінальні правопорушення проти власності та прав цивільного населення, а механізм кримінально-правового переслідування за вчинення кримінальних правопорушень повинен включати стандарти міжнародного гуманітарного права. Стандарти міжнародного кримінального права поєднують в собі норми матеріального, процесуального, організаційного, виконавчого права, процесуально-процедурні інститути, закріплюються у відповідних міжнародно-правових джерелах та впроваджуються до кримінального процесуального законодавства України шляхом ратифікації, інкорпорування, підписання, затвердження, приєднання до договору та прийняття договору. Ратифікація відповідних міжнародних НПА передбачає включення їх до джерел кримінального процесуального законодавства (наприклад, ратифікація Римського статуту

зумовила ряд необхідних змін у кримінальному процесуальному законодавстві України, зокрема щодо впровадження принципу універсальної юрисдикції, здійснення спеціального досудового розслідування, забезпечення повного обсягу співробітництва з МКС), а положення нератифікованих міжнародних нормативно-правових актів використовуються в сфері законопроектної діяльності, підвищення кваліфікації, наукових досліджень, налагодженню партнерських відносин та ін. (наприклад, Статут Європейської організації з питань юстиції визначає засади функціонування Євроюсту, в т.ч. в сфері розслідування

злочинів вчинених в ході російсько-української війни). Застосування міжнародних стандартів кримінального процесу в умовах збройного конфлікту сприяє: встановленню правових рамок для належного розслідування та судового переслідування за міжнародні злочини, визначенню порядку притягнення винних осіб до відповідальності на міжнародному рівні, гармонізації національного законодавства у відповідності до міжнародного права, національних гарантій справедливого правосуддя та зміцненню довіри до нього, ефективній співпраці з міжнародними інституціями та ін.

Література:

1. Стефанів Н. Воєнні злочини: особливості кваліфікації за міжнародним та національним законодавством. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_voen_zlochunu_NSHSU.pdf (дата звернення: 04.07.2024 р.)
2. Гловюк І. В. Розвиток політики МКС стосовно ордерів по ситуації в Україні. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС, 2024 С. 354–359.
3. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри: монографія / Ю.В. Орлов; Кримінол. асоц. України. Харків : Право, 2023 252 с.
4. Попок В.В. Міжнародне кримінально-процесуальне право: постановка питання. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021/№1 (15). С. 141–156.
5. Шендрік Ю.В. Дотримання прав людини у кримінальному провадженні під час воєнного стану. Юридичний науковий електричний журнал. №4/2024. С. 655–658.
6. III Гаазької конвенції про початок військових дій від 18.10.1907 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/141186_547608 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 01.07.2024 р.)
7. Про національну безпеку України: Закону України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 09.07.2024 р.)
8. Чому Україна не оголосила стан війни? *Юридична газета online*. Всеукраїнське професійне юридичне видання. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/chomu-ukrayina-ne-ogolosila-stan-viyni.html> (дата звернення: 08.07.2024 р.)
9. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D0%B2%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD#Text> (дата звернення: 12.06.2024 р.)
10. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.05.2024 р.)
11. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 01.07.2024 р.)
12. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 04.07.2024 р.)
13. Коровайко О. І. Міжнародно-правові акти як джерела кримінального процесуального права України: теоретичний аспект та практична реалізація. *Право.ua*. № 3, 2016. С. 120–126 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/48444482-f957-4bed-9abe-5dbd757e0d2f/content> (дата звернення: 11.07.2024 р.)
14. Кримінальний процесуальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.07.2024 р.)
15. Римський статут Міжнародного кримінального суду: ООН від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n422 (дата звернення: 12.07.2024 р.)
16. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут): Конституційний Суд України від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text> (дата звернення: 15.07.24)
17. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Проект Закону України О.С. Бакумова (посв. N 374) та ін. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI11556A?an=2> (дата звернення: 06.07.2024 р.)
18. Історична подія: в рамках діяльності Євроюст розпочинає роботу Міжнародний центр з переслідування злочину агресії проти України. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/> (дата звернення: 11.07.2024 р.)

19. Свиначенко Ю.П. Шкута О.О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. Правові новели № 22 Т. 3/2024 С. 131–136. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf
20. Шкута О.О. Актуальні питання запобігання крадіжкам в умовах воєнного стану в Україні. *Правові новели*. № 22/2024 С. 235–241. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/22_2024/22_2024.pdf
21. Shkuta O., Leheza Y., Teleyem I., Anosienkov A., Yaroshak O. National Security in the Conditions of the Russia-Ukraine War: Legal Regulation and Islamic Law Perspectives. *Al-Ahkam*. 2024. 34(1). 99–120. <https://doi.org/10.21580/ahkam.2024.34.1.20413>
22. Shkuta O. Peculiarities of the Investigator's Interaction with the Operational Subdivisions of law Enforcement Authorities in the Investigation of Illegal Reproduction and Restrictions. (*European Reforms Bulletin* №2, 2021. с. 106–110. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/bb8f5efe-2a29-4440-b3ad-d79b0862bfcc/download>
23. Shkuta O., Tarasenko O., Shvets D. Legal Regulation of Access to Justice in Cases Related to the Protection of the Rights of Military Officers and Conscript During the Conditions of Martial State in Ukraine. *Law of Justice Journal*. 38 (2). 2024. 6–21. DOI: 10.5335/rjd.v38i2.15920
24. Shkuta O., Korniienko M., Yankovy M. (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes (*Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (2022). P. 185–190. URL: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>

References:

1. Stefaniv, N. (2024). Voienni zlochyny: osoblyvosti kvalifikatsii za mizhnarodnym ta natsionalnym zakonodavstvom [War crimes: qualification features under international and national law]. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_voen_zlochunu_NSJSU.pdf (accessed July 4, 2024). [in Ukrainian].
2. Hloviuk, I. V. (2024). Rozvytok polityky MKS stosovno orderiv po sytuatsii v Ukraini [Development of ICC policy regarding warrants in the situation in Ukraine]. In *Zlochynnist i protydia yii v umovakh viiny ta u povoiennii perspektyvi: mizhdystsyplinarna panorama – Crime and Counteraction in Wartime and Post-War Perspective: Interdisciplinary Panorama: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vinnytsia, April 19, 2024) (pp. 354–359). Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv National University of Internal Affairs. [in Ukrainian].*
3. Orlov, Yu. V. (2023). Zlochynnist i protydia yii v umovakh viiny: kryminalno-pravovyi ta kryminolohichni vymiry [Crime and counteraction in wartime: criminal-legal and criminological dimensions]. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
4. Popok, V. V. (2021). Mizhnarodne kryminalno-protsesualne pravo: postanovka pytannia [International criminal procedural law: problem statement]. *Visnyk penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy – Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine*, 1(15), 141–156. [in Ukrainian].
5. Shendryk, Yu. V. (2024). Dotrymanna prav liudyny u kryminalnomu provadzhenni pid chas voiennoho stanu [Observance of human rights in criminal proceedings during martial law]. *Yurydychni naukovyi elektroni zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*, 4, 655–658. [in Ukrainian].
6. Hague Convention III on the Opening of Hostilities. (1907). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (accessed July 1, 2024).
7. Verkhovna Rada Ukrainy. (2018). Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [On National Security of Ukraine] (Law No. 2469-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (accessed July 9, 2024). [in Ukrainian].
8. Yurydychna hazeta. (2024). Chomu Ukraina ne oholosyla stan viiny? [Why did Ukraine not declare a state of war?]. *Yurydychna hazeta online – Legal Newspaper Online*. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/golovna/chomu-ukrayina-ne-ogolosila-stan-viiny.html> (accessed July 8, 2024). [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada Ukrainy. (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA%96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed June 12, 2024). [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the Legal Regime of Martial Law] (Law No. 389-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (accessed May 11, 2024). [in Ukrainian].
11. Verkhovna Rada Ukrainy. (1991). Pro oboronu Ukrainy [On the Defense of Ukraine] (Law No. 1932-XII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (accessed July 1, 2024). [in Ukrainian].
12. President of Ukraine. (2022). Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the Introduction of Martial Law in Ukraine] (Decree No. 64/2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (accessed July 4, 2024). [in Ukrainian].
13. Korovaiko, O. I. (2016). Mizhnarodno-pravovi akty yak dzherela kryminalno-protsesualnoho prava Ukrainy: teoretychnyi aspekt ta praktychna realizatsiia [International legal acts as sources of criminal procedural law of Ukraine: theoretical aspect and practical implementation]. *Pravo.ua – Law.ua*, 3, 120–126. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/48444482-f957-4bed-9abe-5dbd757e0d2f/content> (accessed July 11, 2024). [in Ukrainian].
14. Verkhovna Rada Ukrainy. (2012). Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (accessed July 9, 2024). [in Ukrainian].
15. United Nations. (1998). Rome Statute of the International Criminal Court. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n422 (accessed July 12, 2024).
16. Constitutional Court of Ukraine. (2001). Vysnovok Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy Rymskoho Statutu [Opinion of the Constitutional Court of Ukraine on the compliance of the Rome Statute with the Constitution of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text> (accessed July 15, 2024). [in Ukrainian].
17. Verkhovna Rada Ukrainy. (2024). Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalno-protsesualnoho kodeksiv Ukrainy u zviazku z ratyfikatsiieiu Rymskoho statutu [On amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine in connection with the ratification of the Rome Statute]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/JI11556A?an=2> (accessed July 6, 2024). [in Ukrainian].

18. European Union Delegation to Ukraine. (2024). Istorychna podiia: v ramkakh diialnosti Yevroiust rozpochynaietsia robotu Mizhnarodnyi tsentr z peresliduvannia zlochynu ahresii proty Ukrainy [Historic event: The International Center for the Prosecution of the Crime of Aggression against Ukraine begins its work within the framework of Eurojust activities]. Retrieved from <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/> (accessed July 11, 2024). [in Ukrainian].
19. Svyntarenko, Yu. P., & Shkuta, O. O. (2024). Normatyvno-pravove rehulivannia vzaiemodii operatyvnykh pidrozdiliv z orhanamy diznannia ta dosudovoho slidstva [Regulatory and legal regulation of the interaction of operational units with inquiry and pre-trial investigation bodies]. *Pravovi novely – Legal Novelties*, 22(3), 131–136. Retrieved from http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf. [in Ukrainian].
20. Shkuta, O. O. (2024). Aktualni pytannia zapobihannia kradizhkam v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Current issues of preventing theft in the conditions of martial law in Ukraine]. *Pravovi novely – Legal Novelties*, 22, 235–241. Retrieved from http://legalnovels.in.ua/journal/22_2024/22_2024.pdf. [in Ukrainian].
21. Shkuta, O., Leheza, Y., Telelym, I., Anosienkov, A., & Yaroshak, O. (2024). National security in the conditions of the Russia-Ukraine war: Legal regulation and Islamic law perspectives. *Al-Ahkam*, 34(1), 99–120. <https://doi.org/10.21580/ahkam.2024.34.1.20413>.
22. Shkuta, O. (2021). Peculiarities of the investigator's interaction with the operational subdivisions of law enforcement authorities in the investigation of illegal reproduction and restrictions. *European Reforms Bulletin*, 2, 106–110. Retrieved from <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/bb8f5efe-2a29-4440-b3ad-d79b0862bfcc/download>.
23. Shkuta, O., Tarasenko, O., & Shvets, D. (2024). Legal regulation of access to justice in cases related to the protection of the rights of military officers and conscripts during the conditions of martial state in Ukraine. *Law of Justice Journal*, 38(2), 6–21. DOI: 10.5335/rjd.v38i2.15920.
24. Shkuta, O., Korniienko, M., & Yankovyi, M. (2022). Foreign experience of preventing military and economic crimes. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8(4), 185–190. Riga, Latvia: Baltija Publishing. Retrieved from <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>.